

בס"ד

נושא העבודה

הגנה עצמית

תאריך הגשה : 31.12.15 ,

העבודה מוגשת בחסות העמותה של

נוער שוחר משפט עברי

תוכן עניינים

פרק 1

3.....בחירת הנושא

3.....מבוא

פרק 2

4.....המשפט האנגלי

4.....הסדרת סייג במשפט האנגלי

5.....הצעות חוק במשפט האנגלי

פרק 3

- 5..... המשפט העברי.....
- 5..... "הבא להורגך השכם להורגו".....
- 6..... הזכות להגנה עצמית ודין רודף.....
- 7..... חוק העונשין + "לא תעמוד על דם רעד".....
- 9..... עבירות בהן חלה הגנה עצמית.....
- 10..... "אין מצילין אותם בנפשן".....
- 11..... השופט נעם סולברג.....
- 11..... פסק דין שמואל יחזקאל.....
- 12..... השופט אליקים רובינשטיין.....

פרק 4

- 14..... המשפט הישראלי.....
- 15..... פרשת שי דרומי + חוק דרומי.....
- 16..... הגנות נוספות.....

פרק 5

- 17..... השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי.....
- 18..... **סיכום**.....
- 19..... ביבליוגרפיה.....

מדוע נבחר הנושא והעניין האישי בו

בחרתי בנושא **הגנה עצמית** כיוון שזה נושא מעניין מאוד , יש בו את הדברים הנצרכים לדעת לחיי היומיום שלנו ובמיוחד למצב כיום.

מצאתי לכתוב על נושא זה בגלל המצב בארץ בחודשים האחרונים של גל טרור, ונשאלות השאלות, מתי אפשר להגן על עצמך ? מתי אפשר להגן על החבר ? מה מותר לעשות ומה

אסור בהגנה עצמית מסוגים אלה ? וכו'

מבוא

הנושא הגנה עצמית בא בשביל להראות ולהבין מתי מותר להגן על עצמך (או על האחר) ומתי לא, מאיזה מצב נחשב הדבר להגנה עצמית, מה אומר המשפט העברי לגבי הגנה העצמית ומה אומר המשפט הישראלי על כך, ובמה המשפט הישראלי והעברי מתחברים ואיך וכו'.

ישנם הרבה שאלות העולות מהנושא הזה, וישנם הרבה מקורות מהן אפשר לעסוק, להבין וללמוד על כך.

השאלה המרכזית בה לרוב עוסקים בנושא זה, היא : האם במקרה מסויים ישנה הגנה עצמית ? מתי יש להשתמש בהגנה זו ? ובאיזה אופן ?

הכלים שאפעיל על מנת לענות על שאלות אלו ולהרחיב על הנושא יהיו דרך ספרים, אינטרנט והמורה.

פרק 2 – המשפט האנגלי -

המשפט האנגלי מסדיר את סייג ההגנה העצמית גם באמצעות המשפט המקובל (Common Law), וגם בדברי חקיקה : ההגנה על הגוף, או בגופו של

המותקף או גופו של אחר, מוסדרת על-ידי המשפט המקובל.

ישנו הסדר בחוק לגבי השימוש בכח למניעת עבירה ולביצוע מעצר, בנוסף לכך גם לגבי ההגנה על הרכוש.

על-פי המשפט המקובל, אדם שעבר עבירה ומבקש לטעון לקיומו של סייג ההגנה העצמית, צריך לעמוד בשתי דרישות :

1. בעיניו, הוא או אחר היו נתונים בהתקפה.

2. בנסיבות כפי שנדמו לו, הכוח שהפעיל הוא סביר.

בשנת 2004 בחנו באנגליה את נושא ההגנה במקרה רצח. שם סברו, כי יש להקל בדין כאשר יש שימוש בכח לא פרופורציונאלי, (לדוגמא: פורץ שפרץ לבית, והבעל בית הגיב בצורה קיצונית וקטלנית כנגד הפורץ). יתכן שהתנהגותו, של אותו בעל בית, לא תהיה סבירה, למרות שהייתה מפחד אמיתי.

לאחר מכן, הומלץ שלא לתת סייג של הגנה עצמית חלקית כאשר יש שימוש בכח מופרז, אלא המליצו על סייג אחר - ההתגרות, שחל רק במקרה של רצח. אחד ההיתרים של ההתגרות הוא, שבמקרה של רצח, הרצח יחשב כהריגה ולא כרצח, אם התגובה נבעה מהתגרות גדולה או מפחד מפני הפעלת אלימות קשה, כלפיו או כלפי אחר. לאחר כשנתיים, נהייתה המלצה על רפורמה בעבירת הרצח, וכחלק ממנה המלצתה הראשונה חלה בשינויים קלים. מתוך כך, פעלה הממשלה כדי שמסיג הגבול לא יוכל לתבוע את בעל הרכוש במישור האזרחי בגין נזקים שנגרמו לו, אלא אם כן נעשה כלפיו שימוש בכוח שהיה לא פרופורציונלי במידה רבה.

כמו כן הוגשו כמה הצעות חוק בנושא, ובהן: **בקשה לשנות את סעיף 3 האמור, ובעיקרה היא פוטרת מאחריות פלילית בגין תקיפת מסיגי גבול**, אלא אם כן השימוש בכוח היה לא פרופורציונלי במידה רבה.

תנאי שנובע מכך הוא שבעל הרכוש ידע, או היה עליו לדעת, שהכוח שהוא מפעיל אינו פרופורציונלי במידה רבה.

ההצעה לא קיבלה תמיכה מספקת. אחריה הופיעו שתי הצעות חוק זהות להצעה המתוארת.

פרק 3 – המשפט העברי-

"הבא להורגך השכם להורגו"¹

שמשמעותו, שלאדם מותר להתגונן ולהציל את חייו.

כלל זה הוא כלל מוסרי, מכלל זה ניתן ללמוד, שאין לחכות לרגע האחרון שבו נראה הפוגע עומד להרוג כדי להתגונן מפניו, אלא אפשר לקחת את היוזמה לידיים ולצאת ולהקדים את הפוגע לפני שיפגע בך, ולהציל בכך את חיידך במחיר חיי מי שמסכן אותך בהגנה עצמית, כאשר עוד קל לפגוע בגורם המסכן.

על פי המקורות הכלל תקף לאדם הפרטי כמו גם לאומה שלמה.

בתנ"ך נזכרים שני מקרים של הגנה עצמית מדין הבא להורגך

הראשון הוא המקרה של דוד שנרדף על ידי שאול וכאשר יש לו הזדמנות להרוג את שאול בזמן המרדף הוא נמנע מכך.

במקרה זה מכיר התלמוד בזכות ההגנה העצמית, ותוהה על כך שדוד לא הרג את שאול למרות שיכל לעשות זאת.

שהרי לפי הדין מותר היה לו להגן על עצמו מרדיפתו של שאול.

המקרה השני הוא של מרדפו של עשהאל אחר אבנר בן נר בעיצומו של קרב. אבנר שיודע שמדובר באחיו המצביא של דוד, מנסה ואף מתחנן מעשהאל שרודף אחריו כדי להכות אותו, שיפגע במישהו אחר או לעזוב אותו.

לאחר שעשהאל מסרב, בעניין של הגנה עצמית אבנר מכה אותו.

ההלכה אוסרת רק את הרצח, משום שלעתים יכולה להיות הגזמה בעניין של ליטול נפש, ומשום כך נאמר במקרא "לא תרצח", אך לא נאמר "לא תהרוג".

ישנה השאלה באילו נסיבות, אם בכלל, מותר לאדם להרוג ולשפוך את דמו של אדם אחר, ההצדקה העיקרית הינה ההגנה העצמית.

¹ סנהדרין, עב, א

הזכות להגנה עצמית ודין רודף-

ברוב שיטות המשפט הידועות, הזכות להרוג לשם הגנה עצמית אינה ברורה מאליה. דוגמא לכך היא מהמשפט האנגלי, המשפט האנגלי לא הכיר בעבר בזכותו של האדם להגן על עצמו בהמתת הזולת. זכות זו הייתה נתונה רק לבאי כוח השלטון. המתה מוצדקת הייתה נחשבת רק ההוצאה להורג תוך כדי מניעת פשע, כולל מניעת בריחה, שנעשתה בידי הרשות. בכל מקרה אחר, הממית נחשב רוצח, ועונשו מוות. הדרך היחידה להינצל ממוות, הייתה חנינה מן המלך.

עם הזמן התרככו ההלכות הנוקשות, והתפתחו דוקטרינות בשאלת ההגנה העצמית. מזכות ההגנה העצמית נגזרה זכות האדם להגן על משפחתו, ובמידה מסוימת גם על רכושו. אך פיתוחן הסופי נעשה רק לפני כמאתיים שנה.

בעניין זה המשפט העברי התפתח מוקדם הרבה יותר, אלא שלעומת המשפט האנגלי נקודת המוצא אינה הזכות להגנה עצמית, אלא החובה להגן על הזולת. ההלכה אינה שמה דגש על זכות האדם להגנה עצמית ושימוש בכוח היכול להרוג, אלא על חובת האדם להציל עשוק מידי עושקו ונרדף מפני רודפו - אדם הנמצא בסכנה. זכות האדם להציל את עצמו הגיעה מכוח חובת המציל להציל את הנרדף האחר. כלומר, המשפט האנגלי הכיר בעבר בזכות האדם להגן על עצמו, וממנה גזר את זכותו להגן גם על בני משפחתו הקרובים. לעתים אף נאסר עליו בחוק להגן על אחרים מלבד בני משפחתו הקרובים. ההלכה הטילה חובה להציל כל אדם מפני רודפו, ורק ממנה נגזרה זכותו של האדם להגן על עצמו.

חוק העונשין אומר שכאשר מנסים להעמיד אדם לדין פלילי, צריך להוכיח שהוא עבר את העבירה:

1. להוכיח את היסודות העובדתיים של העבירה- הפעולה והתוצאה

2. להוכיח את היסודות הנפשיים של העבירה- הכוונה, הפזיזות, רשלנות.

בחוק יש סייגים לאחריות הפלילית- למרות שהאדם עבר עבירה, יהיה לו פטור בגלל סייגים לאחריות הפלילית- הגנה עצמית, קטין, אי שפיות וכו'.

בהלכה ישנו הפסי "לא תעמוד על דם רעך"

"מניין לרואה את חבירו שהוא טובע בנהר או חיה גוררתו או לסטים באין עליו שהוא חייב להצילו? תלמוד לומר - לא תעמוד על דם רעך"².

הפסוק אומר שכאשר ישנו אדם בצרה יש עליך חובה לעזור לו.

פסוק זה עיקרו עזרה לזולת, בעיקר בסכנת חיים.

מובן שהאדם חייב לעזור לאחר, אבל בלי שתהיה סכנה לעצמו, אך ישנם הפוסקים החולקים על כך ואומרים, שמותר לאדם להיכנס לספק סכנה על מנת להציל את חברו מסכנה וודאית .

הרמב"ם מציין שלקיום המצווה יכול אדם גם להזעיק אחרים שיצילו.

הרמב"ם קובע כי האיסור "לא תעמוד על דם רעך"³ הוא מן הלאווים החמורים, משום "שכל המאבד נפש אחת כאילו איבד עולם מלא, וכל המקיים נפש אחת כאילו קיים כל העולם כולו."

בשנת 1998 נוסף חוק "לא תעמוד על דם רעך" במשפט הישראלי

1- חובה על אדם להושיט עזרה לאדם הנמצא לנגד עיניו, עקב אירוע פתאומי, בסכנה חמורה ומיידית לחייו, לשלמות גופו או לבריאותו, כאשר עליו להושיט את העזרה, מבלי להסתכן או לסכן את זולתו.

2- המודיע לרשויות או המזעיק אדם אחר היכול להושיט את העזרה הנדרשת, יראו אותו

² מסכת סנהדרין, עג , א

³ ספר ויקרא, פרק י"ט, פסוק ט"ז

כמי שהושיט עזרה לעניין חוק זה ("רשויות" - משטרת ישראל, מגן דוד אדום ושירות הכבאות וכו).

חוק זה הופך את החובה המוסרית של עזרה לזולת לחובה הנובעת מחוק. העובר על הוראת החוק עונשו קנס.

החוק קובע שלושה תנאים, שרק כאשר מתקיימים שלושתם יחדיו חובה להגיש עזרה

1-"לאדם הנמצא לנגד עינו"

2-"עקב אירוע פתאומי"

3-"בסכנה חמורה ומיידית לחייו, לשלמות גופו או לבריאותו"

במשפט העברי-בגלל שמותר להגן על האחר "לא תעמוד על דם רעך", יוצא מזה שמותר להגן על עצמך.

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף עג עמוד א

המשנה מגדירה 6 עבירות אשר ב-3 מהן חלים דיני ההגנה העצמית וב-3 לא.⁴

- הרודף אחד חבר להרגו- אדם אשר עומד לבצע עבירה של רצח.
- הרודף אחר הזכר- ביצוע עבירה של אונס משכב זכר.
- הרודף אחר הנערה המאורסה- אינוס נערה המאורסת על פי ההלכה. אירוסין/קידושין לפי ההלכה זה לאחר נתינת הטבעת בו האישה אסורה לבעלה לעתיד ואסורה לכל אחד אחר. לאחר הנישואין היא מותרת לבעלה.
- הרודף אחר בהמה- משכב בהמה.

⁴ תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף עג עמוד א

• מחלל שבת.

• עובד עבודה זרה

כל ששת עבירות אלה דינן עונש מיתה. – רק אם יש שני עדים שראו את העבריין מבצע אחת מן העבירות.

בשלושת העבירות הראשונות יש קורבן ישיר ובשלוש האחרונות אין.

רק ב3 הראשונות חל דין רודף ומותר לפגוע ברודף כדי מנוע את ביצוע העבירה. אם הוא סיים אותה אין מקום להגנה עצמית.

ב3 האחרונות אסור להרוג כדי למנוע עבירה.

גם בנסיבות של הגנה עצמית יש להפעיל את אמצעי ההגנה המינימאלי.

”אין מצילין אותן בנפשן”⁵

רש”י - מצילים את הרודף עצמו מביצוע העבירה, אפילו ע”י הריגתו.

כדי שניתן יהיה להפעיל את דין הרודף יש צורך בקורבן.

הרמב”ם - ברודף קטין, אם הוא יהרוג הוא לא יקבל עונש כי טרם הגיע לגיל הענישה.

הרמב”ם אומר שמצילים את הנרדף מהנזק שעומד להיגרם לו אם הרודף יבצע את זממו.

ההבדל בין 3 העבירות הראשונות לאחרונות הוא שב3 הראשונות יש נרדף ולכן יש את מי להציל ובאחרונות אין.

קל וחומר - אין להסיק מסקנות ולומר שאם מותר להרוג אונס של נערה מאורסה אשר נזק קל יותר משל הנרצח אז מותר להרוג רודף למטרת רצח. אין אפשרות להעניש אדם מכוח קל וחומר.

⁵ משנה סנהדרין, ח, ז

טעות במצב דברים ואי ידיעת הדין

טעות עובדתית בהערכת המציאות אינה מהווה עבירה- הגנה עצמית מדומה, אקדח פלסטיק, הפרעה לשוטר אך ללא ידיעה שזהו שוטר.
לו צדקתי בעובדות אז המעשה שעשיתי לא היה נחשב עבירה.
בעיקרון, הטיעון של "לא ידעתי את הדין" אינה מהווה טיעון מספיק אלא אם כן הנסיבות היו שלא יכולתי לדעת את הדין.
למשל, אם הייתי בלב ים ובינתיים החוק השתנה.

• יש 2 רמות:

- אם מדובר בעבירה לא חמורה והתביעה תשתכנע שהאדם לא ידע את הדין וזו מעידה חד פעמית, התביעה יכולה לא להגיש כתב אישום מחוסר עניין לציבור.

גם כאשר מגישים כתב אישום, יש להניח שבשלב הטיעונים לעונש זה ישפיע.
לסיכום, כאשר מדובר בטעות סבירה, אי ידיעת עובדות תחשב כהגנה.
אי ידיעת הדין לא ייחשב כסייג לאחריות פלילית אך זה יילקח בחשבון בשיקולי הענישה.
במשפט העברי בהגנה עצמית יש חשיבות גדולה מאוד למידתיות – נעשה בצורה הדרגתית, אדם לא יכול לירות במישהו שמאיים עליו, צריך להדוף בצורה פרופורציונלית, אך כיום בתקופתנו, במצב הלא בטוח יש מצב שגם הריגה תהיה פרופורציונלית – מידתית.

השופט נעם סולברג

השופט נעם סולברג הינו שופט בית המשפט העליון.
סולברג נוהג לאזכר את המשפט העברי בפסקי הדין שלו.
בחלק מהמקרים מדובר בהערת אגב לאחר שקבע את הדין על פי החוק הישראלי, במקרים אחרים, השתמש השופט סולברג במשפט העברי בגיבוש פסק דינו.
לדוגמה, במסגרת סכסוך בין שכנים בבית משותף, קבע כי זיקת הנאה של זכות מעבר במקרקעין איננה חייבת להיות גורפת, וניתן להגבילה לשעות מסוימות ביממה, או

לצורך שימושים מסוימים. קביעה זו היוותה חידוש פסיקתי, והשופט סולברג הסתמך גם על המשפט העברי לצורך גיבושה .

בערעור שנדון בבית המשפט העליון, אושרה קביעה זו ובנוסף תנאי המעבר שקבע צומצמו במקצת.

לשופט סולברג היו עוד כל מיני מקרים, אך מקרה אחד היה שנוי ביותר במחלוקת.

פסק דין שמואל יחזקאל

המקרה- שמואל יחזקאל, שוטר מג"ב, אשר במהלך ביצוע מעצר בכפר עיסאווייה הסמוך לירושלים ירה והרג ערבי תושב הכפר.

יחזקאל הואשם שירה לעברו שלוש יריות, אחת פגעה בגבו והרגה אותו.

סולברג קיבל את טענת יחזקאל כי יתכן שהוא טעה בשיקול דעתו וחשב כי באותן דקות אכן נשקפת לו סכנת חיים.

ביהמ"ש המחוזי קבע כי פעולתו של המשיב נבעה מתוך אמונתו –השגויה, כי המנוח מתכוון לעשות שימוש ברכב שאליו עמד להיכנס כדי לפגוע במשיב או בשוטרים אחרים, וכי בהינתן הטעות במצב הדברים ישנו לפחות ספק סביר שקיים סיג לאחריותו הפלילית של הנאשם, בדמות ההגנות של צידוק, צורך והגנה עצמית.

המערערת טענה כי הימנעות הפוגע מנקיטת אמצעים שונים שפגיעתן פחותה, שוללת את תחולת ההגנות.

ביהמ"ש דחה את הערעור ברוב דעות.

שלושת הסייגים לאחריות הפלילית החלים על הפוגע (צידוק, צורך והגנה עצמית), מחייבים (במישרין או בעקיפין) סבירות ומידתיות. ניתן לקבוע כי אם עמדו בפני הפוגע אפשרויות שפגיעתן קלה יותר, הייתה עליו חובה לנקוט בהן, ואם לא עמד בחובה זו, ייתכן שלא היה זכאי ליהנות מסייגים אלו לאחריות הפלילית.

במקרה זה, בהתחשב בממצאים שנקבעו בערכאה הראשונה, המוסכמים גם על המערערת, יש לקבוע כי האמצעים השונים שהציעה המערערת יכול שלא היוו פתרון מעשי בנסיבות.

מכל מקום, הפוגע טעה טעות כנה שכך פני הדברים, ועל כן יש להותיר את זיכוי, ולו מחמת הספק, אם לא למעלה מזה, על כנו.⁶

השופט אליקים רובינשטיין:

חובת המידתיות בהגנה עצמית במשפט העברי

בקצירת האומר נציין, כי בגישה דומה נוקט המשפט העברי:

"רבי יהונתן בן שאול אומר, רודף (אדם המסכן את זולתו) שהיה רודף אחר חבירו להורגו, ויכול (האדם המצוי בסכנה, או כל אדם אחר) להצילו באחד מאבריו ולא הצילו – נהרג עליו".⁷

אם ניתן לנטרל את הסכנה בפגיעה שאינה קטלנית ("באחד מאבריו"), אך נעשה שימוש בכוח קטלני - אין ההריגה מוגנת תחת סייג ההגנה העצמית. תשתית נורמטיבית בדבר ההגנה הניתנת בנסיבות של לחץ וסכנת חיים מצויה לנו במשפט העברי. בפסקה ל"ד דברי הרמב"ם, שאצטט במלואם:

"כל היכול להציל (את האדם המצוי בסכנה) באבר מאיבריו, ולא טרח בכך אלא הציל בנפשו של רודף (האדם המסכן) והרגו, הרי זה שופך דמים וחייב מיתה, אבל אין בית דין ממיתין אותו".⁸

אבקש להתייחס לשתי סוגיות הטמונות בדברים אלה - שיש בהן כדי להציע תשתית ראויה לענייננו.

ראשית פוסק הרמב"ם, כי מתגונן שהפעיל כוח קטלני תוך חריגה מחובת הסבירות - חייב מיתה. (קביעה זו עצמה נתונה במחלוקת בין פוסקי ההלכה). לשיטות מסוימות חובת הסבירות אינה חלה על הנרדף המצוי בסכנה, והיא מוגבלת לצדדים שלישיים המבקשים לסייע לנרדף, אך אינם נתונים בסכנה בעצמם. בטעם ההבחנה נאמרו מספר טעמים, אך

הפשוט והמסתבר שבהם הוא, "לפי שהיה בהול על נפשו להציל את עצמו אינו יכול לכוין"⁹ - מקרא, בנסיבות של סכנת חיים יש גבול לדרישות שניתן להציב בפני אדם המבקש להגן

⁶ מתוך תקציר פס"ד עפ 6392\07 מדינת ישראל נ' שמואל יחזקאל

⁷ בבלי סנהדרין עד ע"א

⁸ רמב"ם, הלכות רוצח ושמירת הנפש א, י"ג

⁹ שו"ת שואל ומשיב (חלק שלישי, מ"ט)

על עצמו.

ובעניין ההתראה אף שצד שלישי חייב להתרות ברודף בטרם הפעלת כוח, דרישה זו אינה חלה על הנרדף עצמו. כיוון שהדברים תלויים בנסיבות באופן חד ומובהק, ואין לראות בהם כדבר הברור, אך גם הם מזכירים כי בבשר ודם עסקינן, המצוי במצוקה, ויש לאמוד את התנהגותו על פי התנאים בהם היה שרוי בזמן אמיתי.

פרק 4 – המשפט הישראלי

זכותו של אדם לפעול מתוך הגנה עצמית מוכרת בחקיקה. בדיני נזיקין, מהווה זכות זו הגנה כנגד טענת "תקיפה". ישנם תנאים בחוק לשימוש בזכות זו, כמו:

נחיצות - נקיטה בפעולה שממזערת את הנזק של התוקף בהקשר העימות שביניהם.

סבירות - נקיטה בפעולת הגנה סבירה שאינה עולה על הנזק שצפה אותו המותקף.

מידיות - מבחינת מסגרת הזמן פעולת ההגנה צריכה להתרחש בסמוך לפעולתו של התוקף,

אך מצד שני אין המותקף צריך לחכות עד שיותקף בפועל כדי להתגונן.

כך למשל, הפעלתה של הזכות להגנה עצמית צריכה להיעשות במידה הנכונה. כאשר פורץ

מהווה סכנה לחייו של אדם, רשאי האדם לנקוט צעדים של הגנה עצמית, אף אם פעולות

אלה יסתיימו במותו של הפורץ. אם הפורץ מהווה רק סכנה לרכוש, אין בכך הצדקה

להריגתו, והריגה במקרה זה תיחשב לעבירה פלילית.

במישור הפלילי, ההגנה העצמית מהווה סייג לאחריות פלילית וכאשר היא תחול לא תוטל

אחריות על הנאשם על אף שלכאורה ביצע פשע אלים. סייג זה הינו ירושת המשפט האנגלי

במשפטנו.

הוא עוגן בתחילה בסעיף 18 לפקודת החוק הפלילי, 1936, ולאחר מכן בסעיף 22 לחוק העונשין ,

1977 בשנת 1994 תוקן חוק העונשין ונחקק סעיף 34"י הקובע כי:

"לא יישא אדם באחריות פלילית למעשה שהיה דרוש באופן מיידי כדי להדוף תקיפה שלא כדין"...

פרשת שי דרומי

זו הייתה שרשרת האירועים במהלכם ירה שי דרומי, חקלאי מחוות בודדים בנגב, בשני פורצים שהבחין בהם, לאחר שפרצו לחוותו יחד עם שניים נוספים. אחד נהרג והשני נפצע כתוצאה מהירי. מעצרו של דרומי עורר דיון ציבורי בשאלה האם רשאי אדם לירות בבית שלו בפורץ או מסיג גבול, ובסופו של דבר הוביל לחקיקת שינוי בחוק העונשין, המכונה "חוק דרומי"¹⁰.

חוק דרומי

בעקבות הפרשה הגישו חברי הכנסת כמה הצעות חוק שנועדו להגן על הפועלים בסיטואציה הדומה לזו של שי דרומי. הצעות אלה אוחדו להצעה אחת, שאושרה בכנסת, כתיקון לחוק העונשין, תיקון שנודע בציבור בשם "חוק דרומי".

במסגרת התיקון נוסף לחוק העונשין סעיף 134, שזו לשונו:

(א) לא יישא אדם באחריות פלילית למעשה שהיה דרוש באופן מיידי כדי להדוף מי שמתפרץ או נכנס לבית המגורים, בית העסק או המשק החקלאי המגודר, שלו או של זולתו, בכוונה לבצע עבירה, או מי שמנסה להתפרץ או להיכנס.

(ב) הוראת סעיף קטן (א) לא תחול אם-

(1) המעשה היה לא סביר בעליל, בנסיבות העניין, לשם הדיפת המתפרץ או הנכנס.

¹⁰ חלק מתקציר פסי"ד מדינת ישראל נ' שי דרומי

(2) האדם הביא בהתנהגותו הפסולה להתפרצות או לכניסה תוך שהוא צופה

מראש את אפשרות התפתחות הדברים.

ג) לעניין סעיף זה, "משק חקלאי" - לרבות שטח מרעה ושטח המשמש לאחסון ציוד

וכלי רכב במשק חקלאי.

משמעות תיקון זה היא כי ניתן להפעיל כח בלי מידתיות כנגד פורצים וגנבים, לצורך הגנה על רכוש.

קודם חקיקת תיקון זה, לא ניתן היה להפעיל כח בלתי מידתי כנגד פורץ כהגנה עצמית, ואסור היה לפגוע בפורץ כאשר כוונתו לפגיעה או גניבת רכוש, ללא סכנה מוחשית לפגיעה בחיים.

בהגדרות אלו עוקב החוק במידה רבה אחר המשפט העברי, בדין המקביל של גנב "הבא במחתרת", המתיר לפגוע בגנב, מתוך הנחה שהבעלים יאבק כנגד הגניבה, והחשש שהגנב יפגע בבעלים, אלא אם כן ברור ללא כל ספק כי לא יפגע גם אם יתנגדו לו (לדוגמה, אב הפורץ לבית בנו).

ישנם **סוגים נוספים** של הגנה עצמית, לא רק על האדם היחיד-

הגנה עצמית של מדינה

מקנה לכל מדינה את הזכות להגן על אזרחיה מפני התקפות של מדינת אויב. על המדינה המפעילה זכות זו לדווח מיד למועצת הביטחון על הפעלת ההגנה העצמית, כדי לקבל אישור להמשיך את ההגנה.

זכות זאת ניתנת אך ורק להגנה ולא לתוקפנות, סוגי הגנה עצמית:

- למשל, אם ישראל מותקפת על ידי מדינה אויבת (לבנון), מותר לה להגן על עצמה.

- הגנה עצמית על צד ג'. מדינה אחת המגינה על מדינה אחרת מותקפת, שלה יש זכות להגנה עצמית, אבל אין לה די כוחות על מנת להפעיל אותה.

מדינות רבות היוצאות למלחמה טוענות שהן עושות זאת מתוך הסתמכות על הזכות

להגנה עצמית, אך לעתים קרובות משמשת טענה זו רק הסוואה לתוקפנות.

הגנה עצמית נוספת זה -

באומניות לחימה

ישנם סוגים רבים של אמצעים להגנה עצמית ואחד עיקרי הוא אומניות לחימה,

יש הרבה אומניות לחימה שמטרתן העיקרית היא הגנה עצמית, כגון:

קרב מגע, קראטה, טאי צ'י וכו'

יש להבין כי הבחירה האם להשתמש באמנות לחימה מסוימת לשם הגנה עצמית או תקיפה היא בחירתו של המתאמן באותה האומנות בלבד, ולפיכך אין אמנות אשר מנחה ובעקרונות שלה היא בהכרח יותר 'הגנתית' או 'התקפית'. כלומר, אין אמנות אשר יותר תוקפת מאחרת, כפי שאין אקדח הכופה שימוש על בעליו - הבחירה היא של האדם ולא של האמנות.

פרק 5 – השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי -

במשפט הישראלי ההגנה עצמית באה להגן על האדם עצמו, גם על רכוש וקניין וגם על האחר יש חובה להגן.

לעומתו במשפט העברי ההגנה עצמית באה בעיקר להגן על הגוף עצמו, של האדם האחר וגם שלך עצמך.

במשפט הישראלי ההגנה עצמית מגיעה מכך שבגלל שמותר לך להגן על עצמך, כך מותר לך להגן על האחר או על הרכוש.

לעומת זאת במשפט העברי ההגנה עצמית מגיעה מכך ש"לא תעמוד על דם רעך" – תעזור לחבר הנמצא בצרה, ומזה לומדים שמותר להגן גם על עצמך.

במשפט הישראלי לרוב ההגנה עצמית לא תגן על אדם שהרג משום טענת הגנה עצמית כיון שיהיו שיגידו שהייתה יכולה להיות כאן מידתיות, שהיה אפשרות פחות חמורה, והיה

צריך להדוף בצורה פרופורציונלית ולא בהריגה.

במשפט העברי כל רודף או הבא במחתרת לגנוב וכו' יש לו את הזכות להגנה עצמית ויכול להרוג, אך גם כאן ישנה ההדרגתיות בכך שלאדם אסור להשתמש סתם בהגנה עצמית ולהרוג אלא עליו להיות אחראי ולהדוף את התוקף בצורה מידתית, אם לאדם הייתה אפשרות פחות חמורה מאשר הריגה אך הוא בכל זאת החליט להרוג, האדם שפך דמים ומגיע לו עונש מוות.

סיכום

הגנה עצמית הינה הגנה אשר רואים אותה גם במשפט הישראלי וגם במשפט הישראלי. ההגנה היא דבר משמעותי ולרוב שימושי מאוד (כל מקרה לגופו), אשר נחוץ לכלל האזרחים והאנשים. במשפט העברי אנו רואים מצבים של הגנה עצמית, לרוב בעברי ההגנה היא על גופו ולא על רכושו, והכוונה העיקרית היא על גופו של האחר, ורק לאחר מכן מבינים שזה גם על גופו שלו עצמו (בעברי פחות מייחסים חשיבות גם על הרכוש), בעברי מבינים שלפי שמותר להגן על האחר כך לומדים שמותר להגן גם על עצמך (ולא להיפך). במשפט הישראלי אנחנו רואים מצבים (לפעמים דומים לפעמים שונים מהמשפט העברי) של הגנה עצמית, בישראל מחשיבים חשיבות רבה ובאותה מידה גם על גוף האדם, גם על רכושו, שלו ושל זולתו. לפי הישראלי לומדים שמתוך כך שמותר לאדם להגן על גופו שלו, כך מותר לו להגן גם על גופו של האחר ובאותה משמעות גם על רכושו של האחר.

מה למדתי מהעבודה

מעבודה זו אני למדתי הרבה דברים עיקריים וחשובים, המדברים על הדרכים כיצד יש לפעול, איך יש לפעול, מתי צריך לפעול, למה וכו' ועונים על שאלות אלו.

העבודה הזאת נתנה לי יותר, כיוון שהיא על אקטואליה, מצבנו כיום מצריך לדעת עקרונות אלו ומחייב להבינם.
העבודה נתנה לי לראות איך צריך לפעול ולהבין זאת.

רשימה ביבליוגרפית

ביבליוגרפיה **משפט ישראלי**

פסיקה

בית המשפט המחוזי-פס"ד מדינת ישראל נ' שי דרומי
פס"ד מדינת ישראל נ' שמואל יחזקאל

חקיקה

סעי' 18 לפקודת החוק הפלילי
חוק דרומי סעי' 34 י'

משפט עברי

ספרות השו"ת

שו"ת שואל ומשיב חלק שלישי מ"ט

ספרות הפסיקה

סנהדרין, ספר ויקרא, רמב"ם, תלמוד בבלי

